

پدافند غیر عامل

ویژه کارکنان دانشگاه علوم پزشکی تبریز

تخلیص دکتر هادی حسنخانی

استاد پرستاری - داخلی جراحی

دانشکده پرستاری مامایی، دانشگاه علوم پزشکی تبریز

برگرفته از:

- کتاب مبانی و اصول و شیوه پدافند غیر عامل (کمیته پدافند غیر عامل وزارت آموزش و پرورش، کارگروه پژوهش و تحقیق)
- دانستنی های پدافند غیر عامل، حمید اسکندری

مطالب مورد مطالعه

۱. اصول و مبانی پدافند غیر عامل
۲. استتار، اختفا و فریب
۳. استحکامات و سازه های امن
۴. بحران سیاسی
۵. مطالعات راهبردی در تعیین وضعیت محیط دفاعی - امنیتی
۶. مکان یابی و آمایش سرزمین
۷. جنگ اطلاعات و پدافند غیر عامل
۸. میدان نبرد سایبر
۹. تهدید شناسی و کاربرد آن در طرح ریزی پدافند غیر عامل
۱۰. ماهیت جنگ
۱۱. تسلیحات غیر کشنده

کلام بزرگان

پدافند غیر عامل در کلام امیر المومنین (ع)

هرگاه به دشمن رسیدید ، یا او به شما رسید ، لشکرگاه خویش را بر فراز بلندی ها ، یا دامنه کوه ها ، یا بین رود خانه ها قرار دهید. تا پناهگاه شما و مانع هجوم دشمن باشد ، جنگ را از یک سو یا دو سو آغاز کنید ؛ و در بالای قلّه ها و فراز تپّه ها ، دیده بان بگمارید ، مبادا دشمن از جایی که می ترسید یا از سویی که بیم ندارید ، ناگهان بر شما یورش آورد ! بدانید که پیشاهنگان سپاه دیدبان لشکریانند ، و دیدبانان طلایه داران سپاهند .

از پراکندگی بپرهیزید ، هر جا فرود می آید ، باهم فرود بیایید و هر گاه کوچ می کنید همه با هم کوچ کنید ؛ و چون تاریکی شب شما را پوشاند ، نیزه داران پیرامون لشکر بگمارید ، و نخوابید مگر اندک ، چونان آب در دهان چرخاندن و بیرون ریختن.

نهج البلاغه نامه شماره ۱۱

پدافند غیر عامل در بیانات حضرت امام (ره)

دهرشرایطی باید بنیه دفاعی کشور در بهترین وضعیت باشد ، مردم در طول سالهای جنگ و مبارزه ابعاد کینه و قساوت و عداوت دشمنان خدا و خود را لمس کرده اند ، باید خطر تهاجم جهانخواران به شیوه ها و شکلهای مختلف را جدی بگیرید . به همه ملت بزرگوار ایران و مسئولین عرض می کنم چه در جنگ و چه در صلح بزرگترین ساده اندیشی این است که تصوی کنیم جهانخواران خصوصا آمریکا و شوروی از ما و اسلام عزیز دست برداشته اند . لحظه ای نباید از کید دشمنان غافل بمانیم .

پدافند غیر عامل در بیانات مقام معظم رهبری (حفظه ..)

پدافند غیر عامل مانند شعله ای بلند شود .. اگر محافظت نظامی (پدافند غیر عامل) نباشد ، تمامی دستاوردهای فرهنگی ، اقتصادی ، علمی و سیاسی در یک نصف روز هدر می رود . دفاع جزئی از هویت یک ملت زنده است . هرملتی که به فکر دفاع از خود نباشد و خود را آماده نکند در واقع زنده نیست ، هرملتی که اهمیت دفاع را درک نکند به یک معنا زنده نیست . این موضوع را قبلا هم ابلاغ کرده ایم و الان هم تاکید می کنم که باید تدابیر کارساز در باب پدافند غیر عامل را عملی کنید .

۱- اصول و مبانی پدافند غیرعامل

از فراگیر انتظار می رود، پس از مطالعه ی این فصل بتواند:

- اهداف و اهمیت پدافند غیرعامل را تعیین کند.
- مفهوم ویژگی های امنیت ملی را بررسی کند.
- ارتباط طبیعت و پدافند غیرعامل را توضیح دهد.
- تاریخچه ی پدافند غیرعامل را توضیح دهد.
- اصول دفاع غیرعامل را تحلیل و ارزیابی نماید.
- سامان دهی پدافند غیرعامل حوزه ی محل خدمت خود را نقد و ارزیابی کند.

مفهوم پدافند غیرعامل (Passive Defense):

به مجموعه اقداماتی اطلاق می گردد که مستلزم به کارگیری جنگ افزار و تسلیحات نبوده و با اجرای آن می توان از وارد شدن خسارت مالی به تجهیزات و تأسیسات حیاتی، حساس و مهم نظامی و غیر نظامی و تلفات انسانی جلوگیری نموده و یا میزان خسارات و تلفات ناشی از حملات و بمباران هایی هوایی موشکی دشمن را به حداقل ممکن کاهش داد. مجمع تشخیص مصلحت نظام در راستای تدوین سیاست های کلی پدافند غیرعامل کشور، پدافند غیرعامل را به این گونه تعریف نموده است: مجموعه اقدام های غیر مسلحانه ای که موجب افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب پذیری، تداوم فعالیت های ضروری، ارتقای پایداری ملی و تسهیل مدیریت بحران در مقابل تهدیدها و اقدامات نظامی دشمن می شود.

اهمیت دفاع غیرعامل:

تجارب و شواهد ثبت شده در جنگ های اعصار گذشته تاریخ بشری و قرن حاضر، نمونه های مدلل و انکارناپذیری است که اهمیت پدیده دفاع غیرعامل را آشکار و ثابت می کند. و موارد مشروحه زیر نمونه های بارز این اهمیت می باشند.

۱. موجب زنده ماندن و حفظ بقای نیروی انسانی می گردد که با ارزشترین سرمایه و موجودیت ملی کشور می باشد.

۲. موجب صرفه جویی کلان اقتصادی و ارزی در حفظ تجهیزات و تسهیلات بسیار گران قیمت نظامی می گردد.

۳. مراکز حیاتی و حساس اقتصادی، سیاسی، نظامی، ارتباطی و مراکز عمده علمی و فرهنگی و ... را در برابر حملات و بمباران های هوایی دشمن حفظ و ادامه فعالیت در شرایط بحران و جنگ را ممکن می کند.

۵. سبب به وجود آمدن تأثیرات روحی و روانی مثبت در شهروندان و رزمندگان می گردد.

۶. موجب حفظ نیروها برای ضربه زدن در زمان و مکان مناسب و گرفتن آزادی و ابتکار عمل از دشمن می گردد.

۷. اجتناب ناپذیر بودن بروز جنگ های آینده و لزوم آمادگی دفاعی.

۸. نیل به دفاع غیرعامل در مقایسه با دفاع عامل، ساده تر و سهل الوصول تر و با سیاست خودکفایی و عدم وابستگی و استقلال کشور موافق تر است.

اهداف دفاع غیرعامل :

۱. کاهش قابلیت و توانایی سامانه های شناسایی، هدف یابی و دقت هدف گیری تسحیلات آفندی دشمن.
۲. تقلیل آسیب پذیری و کاهش خسارات و صدمات تأسیسات، تجهیزات و نیروی انسانی مراکز حیاتی، حساس و مهم نظامی و غیر نظامی کشور در برابر تهدیدات و حملات دشمن.
۳. حفظ سرمایه های کلان ملی کشور.
۴. حفظ توان خودی جهت ادامه فعالیت ها و تداوم عملیات تولید و خدمات رسانی.
۵. سلب آزادی و ابتکار عمل از دشمن و ایجاد شرایط سخت و دشوار برای وی در صحنه عملیات.
۶. صرفه جویی در هزینه های تسلیحاتی و نیروی انسانی.
۷. افزایش آستانه مقاومت مردمی و قوای خودی در برابر تهاجمات دشمن.
۸. تحمیل هزینه بیشتر به دشمن از طریق وادار نمودن وی به تلف نمودن منابع محدود خود بر روی اهداف کاذب و فریبنده و سلب اصل صرفه جویی قوا از وی.
۹. بالا بردن دفاعی کشور.
۱۰. توزیع ثروت، جمعیت و سرمایه های ملی در کل فضای سرزمینی کشور از طریق اعمال سیاست تمرکز زدایی، آمایش سرزمین و پراکندگی زیرساختهای کلیدی و مراکز حیاتی، حساس و مهم تولیدی محصولات کلیدی (نیروگاهی، پالایشگاهی، صنعتی، نظامی، غذایی، آب رسانی و ...)
۱۱. ایجاد آمادگی های لازم مقابله با دشمن در شرایط تهدیدات نامتقارن

۱۲. حفظ تمامیت ارضی، امنیت ملی و استقلال کشور.

امنیت ملی و دفاع غیرعامل:

از هنگامی که انسان ها بر آن شدند تا از دل کوهها و جنگل ها بیرون آیند و در کنار هم بصورت دسته جمعی زندگی کنند، نیاز به امنیت را بیشتر احساس کردند؛ با نگاهی به تاریخ بشر، از آغاز تا کنون به نظر می رسد که این احساس و تقاضا برای امنیت همیشه مطرح بوده و بشر به انحاء مختلف سعی در تحصیل آن داشته است.

امنیت یک موضوع اجتماعی است و از عوارض زندگی جمعی محسوب می گردد، به عبارت دیگر امنیت غالباً در ارتباط با پدیده ها و افراد دیگر معنا پیدا می کند.

در سطح ملی، امنیت مفهومی فراتر از بقا و صیانت ذات کشور دارد، ممکن است در یک زمان تمامیت ارضی، استقلال و حاکمیت یک کشور محفوظ باشد لکن وجود تهدیدات جدی زندگی اجتماعی و سیاسی آن کشور را دست خوش آشوب و هراس و سردرگمی نماید، عدم احساس آرامشی که از این طریق به وجود می آید، مهم ترین مانع در مسیر حرکت کشور به سمت اهداف از پیش تعیین شده است.

برای مفهوم امنیت ملی تعریف گوناگونی ارائه شده است، هر چند هیچ یک از آنها به طور کامل مورد توافق نیست ولی در هر یک از آنها نکات روشنگری وجود دارد.

در فرهنگ روابط بین الملل آمده ((امنیت ملی حالتی است که ملتی فارغ از تهدید از دست دادن تمام یا بخشی از جمعیت، دارایی و یا خاک خود به سر می برد))

در دایرهٔ المعارف علوم اجتماعی این واژه چنین تعریف شده است ((توان یک ملت برای حفظ ارزش های داخلی از تهدیدات خارجی)).

در تعریف سازمان ملل، امنیت ملی این گونه تعریف شده است((این که کشورها هیچ گونه احساس خطر حمله نظامی، فشار سیاسی یا اقتصادی نکنند و بتوانند آزادانه گسترش و توسعه ی خویش را تعقیب کنند)).

در فرهنگ علوم سیاسی، امنیت ملی عبارت از احساس آزادی کشور در تعقیب هدف های اساسی و فقدان ترس و خطر جدی از خارج نسبت به منافع سیاسی و حیاتی کشور می باشد.

والتر لپمن، محقق آمریکایی در تعریف امنیت ملی می گوید: ((یک ملت وقتی دارای امنیت ملی است که در صورت اجتناب از جنگ بتواند ارزش های اساسی خود را حفظ کند و در صورت اقدام به جنگ بتواند آن را به پیش ببرد)).

ویژگی های امنیت ملی:

الف) نسبی بودن امنیت: در جهان امروز دست یابی به امنیت مطلق ناممکن است زیرا قدرت که مبنای تحصیل امنیت است، متغیر، متفاوت و نسبی است.

ب) ذهنی بودن امنیت: اصولاً احساس امنیت یا عدم امنیت، یک برداشت و امر ذهنی است که ریشه در معتقدات و باورهای فرهنگی، مذهبی و ملی مردم و رهبران یک کشور دارد، براینکه این باورها و اعتقادات باعث می شود که یک ملت یا رهبران آن، کشوری را دشمن و کشور دیگر را دوست تلقی کنند.

ج) تجزیه ناپذیر بودن امنیت: امنیت با حاکمیت و استقلال یک کشور رابطه ی مستقیم دارد. یعنی اگر در شهر یا استانی از یک کشور جنگ داخلی یا نا امنی پیدا شود، نمی توان ادعا کرد چون دیگر شهرها آرام می باشند، امنیت به هم نخورده است.

مؤلفه های امنیت ملی:

تمامی کشورها در سیاست داخلی و خارجی شان و نیز افراد، گروه ها و احزاب موجود در کشورها بدون توجه به سلايق، اختلافات فردی، گروهی، طبقاتی، سیاسی و اجتماعی در خصوص چهار مؤلفه ی ذیل اتفاق نظر دارند:

الف) حفظ جان مردم

ب) حفظ تمامیت ارضی کشور

ج) حفظ سیستم اقتصادی و سیاسی

د) حفظ استقلال و حاکمیت کشور

اقدامات دفاع غیرعامل در حوزه ی امنیت ملی:

اقدامات دفاع غیرعامل در سطوح نظامی و غیر نظامی، نقش مؤثر و اجتناب ناپذیری در هر

یک از مؤلفه های امنیت ملی به شرح جدول ۱ ایفا میکند

طبیعت و دفاع غیرعامل:

با نگرشی تحقیقی و دقیق به جهان شگفت انگیز طبیعت می توان گفت که انسان دانش و هنر دفاع غیرعامل را از مخلوقات جهان هستی به خصوص جانداران دیگر آموخته و بدون شک

این مخلوقات بوده اند که به اجداد ما راه ساختن ابزار دفاعی از قبیل سپر، زره، پناه بردن به غارها و ساختن دژها و استحکامات سنگری، استتار و اختفا و سایر موارد را آموخته اند.

انسان چون نیرومندی فک، دندانها، چنگال ها و وسایل هجومی و دفاعی جانوران و استحکام پوست آنها را می دید در صدد برآمد تا وسایلی بسازد که کار اندام های حیوانات از آن ساخته باشد و شاید برای این که به این مرحله از فهم و آگاهی برسد هزاران سال در حالت بی توجهی نسبت به آینده و ترس از آن می زیست.

ویل دورانت می گوید: ((سگی که استخوان نیم خورده ی خود را در زیر خاک پنهان می کند، سنجابی که فندق را برای روز دیگر خود نگاه می دارد، زنبوری که عسل را در کندوی خود ذخیره می کند و مورچه ای که از ترس روز بارانی و برفی توشه ی خود را پنهان می سازد، همه ی اینها نخستین «کارگران تمدن» بوده اند.))

وسایل دفاعی غیرعامل نزد حیوانات به نحوی است که از پنج وسیله ی شناخته شده دفاعی که خداوند حکیم در اختیار جانوران قرار داده چهار وسیله ی آن، وسایل دفاعی «غیرعامل» و تنها یک وسیله ی آن «عامل» می باشد.

پنج وسیله فوق الذکر عبارتند از:

۱. پنهان سازی و استتار (Camouflage and Hiding)
۲. خود را مرده جلوه دادن (Dead Playing)
۳. پوشش حفاظتی (Armour in Built)
۴. تحرک و فرار (Escaping)

۵. جنگ و مبارزه (Fighting)

الهام از طبیعت و تقلید مستقیم از آفریده های خداوند و نمونه های دفاع غیرعامل نزد حیوانات نیاز به شرح بیشتری دارد که به ذکر آن می پردازیم.

الهام از طبیعت

۱. با نگرشی تحقیقی و دقیق به جهان شگفت انگیز طبیعت میتوان گفت که انسان دانش و هنر دفاع غیرعامل را از حیوانات آموخته است و خداوند حکیم، طبیعت را به عنوان مدرسه ای بی بدیل برای یادگیری این بشر قرار داده است و بدون شک این موجودات بوده اند که اجداد ما راه ساختن ابزار دفاعی از قبیل: سپر، زره، پناه بردن به غارها و ساختن دژها و استحکامات سنگری، استتار، اختفا، و فریب و سایر موارد را آموخته اند. قابل توجه اینکه از پنج وسیله ی شناخته شده ی دفاعی که خدامند حکیم در اختیار جانوران قرار داده است چهار وسیله ی آن دفاعی. غیرعامل (پنهان سازی و استتار) فریب، زنگ اخطار کننده، پوشش حفاظتی، تحرک و جا به جایی بوده و تنها جنگ و مبارزه ی رو در رو با حیوان مهاجم، وسیله ی عامل می باشد.

۲. خداوند حکیم علاوه بر این که استعداد ساختن را در نهاد آدمی قرار داده انواع جانداران را در طبیعت آفریده تا بشر آنها را نمونه قرار دهد و با الهام از آنها آن چه را نیاز دارد بسازد. چنان چه از همان آغاز آفرینش آدم، خداوند زاغی را ستاد تا روش حفاری و کاوش در زمین و استتار و تدفین مرده را به قابیل بیاموزد.

(فَبَعَثَ اللَّهُ غُرَابًا يَبْحَثُ فِي الْأَرْضِ لِيُرِيَهُ كَيْفَ يُوَارِي سَوْءَهُ أَخِيهِ) (مائده - ۳۱)

« خداوند زاغی را فرستاد که زمین را [با منقار و پاهایش] حفر کند تا به قابیل نشان دهد که چگونه جسد برادرش را [در زیر خاک] پنهان سازد.»

نمونه های دفاعی غیرعامل نزد حیوانات

الف- پنهان سازی و استتار

تعداد جانورانی که از این نعمت رایگان الهی برخوردارند و به مدد آن زندگی خود را ادامه می دهند در جهان طبیعت زیاد می باشند.

۱. گونه ای از سوسمارها به نام (Lizard) فقط در عرض چند ثانیه توانایی تغییر رنگ پوستشان را به رنگ های مختلف خاکستری و قهوه ای و یا خاکی دارند.

۲. بعضی از جانوران جهت پنهان سازی و مخفی نمودن، در روز فعالیت نداشته و در شب جهت یافتن غذا به فعالیت می پردازند.

۳. بوتیمار به بهترین وجه ممکن با محیط طبیعت اطراف خود همشکل و هم رنگ می باشد. این پرنده که بدنی قلمی و گردنی بلند و دراز دارد در مرداب ها و نیزارها زندگی می کند و از دور همانند ساقه نی به نظر می رسد.

۴. خرس قطبی و گونه های مختلف جانورانی که در قطب زندگی می کنند دارای پوستی سفید رنگ بوده که مناسب ترین رنگ استتار برای این مناطق برفی می باشد.

۵. پلنگ، یوزپلنگ و تمساح، نیز از رنگ استتار در جهت پیدا کردن شکار استفاده نموده، با مخفی ماندن از چشم شکار، و طعمه خود، در مناسب ترین زمان و مکان، اقدام به حمله ناگهانی و غافل گیرانه به شکار خود می نمایند.

۶. آفتاب پرست، حیوانی است که به تغییر رنگ دادن پوست خود معروف است، به طوری که می تواند آن را از رنگ سبز روشن به خاکستری تیره با نقطه های زرد رنگ و یا هر رنگ مورد نیاز دیگری تبدیل می نماید.

ب- حيله و فريب

یکی دیگر از وسایل دفاع غیرعامل در نزد حیوانات، استفاده از حيله و فريب است که به صورت و روش های متفاوتی مورد استفاده قرار می گیرد و موجب زنده ماندن و بقای آنها در مواقع بروز خطر می شود.

۱. بعضی از حیوانات از روش مرده وانمود کردن (dead playing) استفاده می کنند و بعضی از جانوران نیز با لنگ کردن کاذب و لحظه ای و ضعیف جلوه دادن خود جهت تطمیع، فريب و جلب توجه دشمن به خود، به تأمین امنیت و ایجاد فرصت فرار از مهلکه برای بچه های خود اقدام می نمایند. این روش در روباه و گونه های زیادی از پرندگان دیده می شود.

۲. عنکبوت از جمله حیواناتی است که برای به دام انداختن شکار خود، تار می تند و خودش در قسمتی امن و خارج از این دام، به استراحت و نظاره کمین می نشیند.

حشرات پس از نشستن بر روی این تار و دام مهلک پس از تلاشی چند، گرفتار شده و طعمه ی حیوان می گردند.

۳. روباه وقتی که طعمه ای به چنگش نیاید برای یافتن غذا، خود را همانند مرده ای بر روی زمین انداخته و شکمش باد می کند، در این هنگام پرنده ای که بر آن می گذرد گمان می برد

که مرده است پس به طمع آن که آن را بدرد و از گوشت او بخورد بر جثه آن می نشیند، آن گاه روباه در یک فرصت غافل گیرانه می جهد و آن را شکار می کند.

۴. شقایق دریایی به گونه ای است که تارهای قرار گرفته در قسمت بالای بدنش او را به طرز بسیار شگفت انگیزی شبیه گیاه دریایی می کند، به طوری که جانوران ریز دریایی مورد علاقه این حیوان، غافل از وجود شقایق در پس این تارها آمده، جانور با جمع نمودن تارها، طعمه را به درون کیسه فرو برده آن را هضم می نماید.

۵. بعضی از پروانه ها نقطه های گرد بزرگی بر روی بال هایشان دارند که شبیه چشم است. این نقطه ها به پروانه ها کمک می کند تا طعمه جانوران دیگر نشوند، چشم های کاذب باعث سر در گمی حیوان مهاجم شده و به علت ترس، از حمله منصرف می شود، پروانه به مدد این فریب جالب، جان سالم به در می برد.

ج- پوشش حفاظتی

۱. ایجاد حفاظ و زره نیز وسیله دفاعی غیرعاملی است که توسط بعضی از حیوانات همانند گورکن، لاک پشت، حلزون، خارپشت، صدف و ... مورد استفاده قرار می گیرد. این حیوانات بوسیله پوسته یا پوشش سخت بیرونی خود، حفاظت مناسبی برای مقابله با دشمنان خود دارند

۲. حفر و کندن زمین و ایجاد کانال ها و حفره های زمینی، پناه بردن به آن و ایجاد چندین راه خروجی را نیز می توان از حربه های دفاع غیرعامل بعضی از حیوانات محسوب نمود.

د- تحرک و فرار

۱. تحرک و فرار از مهلکه، وسیله ی دیگری است که مورد استفاده ی گونه های دیگری از حیوانات نظیر بز کوهی، گوزن، آهو، اسب، گورخر، کانگورو، زرافه، شترمرغ، خرگوش و پرندگان قرار می گیرد و این حیوانات به مدد پرش های بلند و سرعت مطلوب از صحنه خطر دور می شوند و دشمن را از رسیدن به خود محروم می سازند.

۲. موش صحرایی، لانه های زیر زمین خود را با تعداد زیادی درهای ورودی و خروجی ایجاد می کند و به این علت، آزادی و ابتکار عمل خوبی در مواقع بروز خطر و فرار از مهلکه دارد.

۳. گربه از جمله حیواناتی است که به رغم اهلی بودن و حضور در زندگی انسان ها همیشه در نگه داری از بچه اش، عملیات جا به جایی و تغییر متناوب آن به محض احساس خطر و نا امن شدن محل سکونت قبلی را انجام می دهد.

موارد یاد شده صرفاً نمونه ها، مصادیق و اشاراتی به اقدامات دفاعی غیرعامل حیوانات در طبیعت و الطاف وجودی خداوند حکیم در جهان بیکران هستی می باشد.

تاریخچه پدافند غیرعامل:

شکل گیری تمدن های اولیه در جهان همواقع با وقوع جنگ همراه بوده است، انسان ها در طول تاریخ از طریق پناه گرفتن در غارها، ساخت جوشن و سپر، ایجاد برج و بارو و قلاع محکم و مرتفع، حفر خندق برای حفظ جان و تأمین امنیت گروهی خود از حملات غافل گیرانه ای دشمن اقدام نموده اند، دیوارهای دفاعی و خاک ریزهای متعلق به آغاز سکونت انسان در

ایران هنوز برجاست و شکل آنها به موازات پیشرفت سلاح های تهاجمی و تدافعی در هر دوره ی تاریخی تکامل یافته است.

در ایران پیش از تاریخ، نوع استحکامات عموماً تابع مقتضیات ناشی از محل قلعه یا دهکده و اوضاع طبیعی سرزمین بود، در همه دوره ها، استحکامات را در دور افتاده ترین و مرتفع ترین نقطه بنا می کردند تا به سبب وجود شیب های تند یا کوه، دست یابی به آن دشوار باشد و مدافعان نیز در بالا قرار گیرند و از لحاظ دید مسلط باشند ضمن آن که خطر نقب زدن مهاجمان نیز محفوظ مانده و حمل ادوات محاصره ای به پای دیوار را دشوار نمایند، از آغاز دوران پیش از تاریخ در هزاره ی اول پیش از میلاد پیرامون دهکده ها نیز حصار کشیده می شد، این کار نخست برای مصون ماندن از حمله راهزنان و جانوران وحشی بوده ولی بعدها عمدتاً برای دفاع متقابل در برابر هجوم دشمنان صورت می گرفت، در سراسر سرزمین ایران حصارهای محکم، دهکده ها و قلعه های مسکونی را می توان یافت که متعلق به هزاره سوم پیش از میلاد است.

سون تزو (Tzu Sun) که بین سالهای ۳۲۰ تا ۴۰۰ قبل از میلاد می زیست و نظرات او در تاریخ اندیشه ی نظامی از جهات مختلف از جمله دفاع غیرعامل، قابل توجه می باشد می گوید: هنر جنگ بر پایه فریب و نیرنگ و خدعه استوار است و فرمانده ی واقعی کسی است که به هنرهای تظاهر، استتار و اختفاء مجهز باشد.

ژولیوس سزار درباره غفلت دشمن از مخفی نمودن خود و تاثیر آن در پیروزی در ۷۴ سال قبل از میلاد پس از نیل به یک پیروزی سریع گفته است (من آمدم، دیدم و پیروز شدم).

بررسی جامع تاریخی دفاع غیرعامل، با توجه به قدمت زمان به کار گیری اقدامات پدافند غیرعامل از خلقت بشر تا قرن حاضر و ادامه ی این پیشرفت سامانه های شناسایی حسگرهای مدرن و تسهیلات آفندی هوشمند و طیف گسترده ی تهدیدات نیازمند تهیه و تدوین چندین جلد کتاب در قالب دایرة المعارف جامع دفاع غیرعامل می باشد و در این مختصر صرفاً به ذکر فرازهایی از آن روند تاریخی پرداخته می گردد.

۱. تفکر ساخت و احداث دیوارها و خطوط و دژهای دفاعی از قدیم الایام به عنوان یک اقدام دفاعی با هدف سد کردن و ایجاد مانع در مسیر تهاجم دشمن و ممانعت از مواجه شدن با حملات غافل گیرانه مورد توجه دولت های مختلف بوده و علی رغم تغییر و تکامل سلاح ها و روش های تهاجمی، کماکان با تغییر شکل و کاربری آن ها متناسب با نوع تهدیدات به شکل های دیگری همانند تونل ها، پناهگاه های چند منظوره، سازه های امن زیر زمینی، دیوارها و موانع دفاعی الکترونیکی در ملاحظات دفاعی کشورها مورد توجه قرار دارند.

۳. خداوند متعال در خصوص تعلیم و یاد دادن ساخت زره به حضرت داوود علیه السلام می فرماید:

(... وَ عَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَّكُمْ لِيُحْصِنَكُمْ مِنْ بَأْسِكُمْ فَهَلْ أَنْتُمْ شَاكِرُونَ)

(سوره مبارکه انبیاء آیه ۸۰).

[... و ما به او ساخت زره را تعلیم نمودیم تا شما را از آسیب جنگ در امان

بدارد، پس آیا از شکر گزارانید؟]

۴. سرزمین گسترده ی ایران باستان که ایران کنونی بخشی از آن است، به علت

موقعیت جغرافیایی که میان دو جلگه آباد بین النهرین و پنجاب سند قرار گرفته بود مانند پلی بود که طوایف مهاجم به طرف شرق یا غرب مجبور می شدند از آن عبور کنند به طوری که در ادوار گذشته مورد حمله ی اقوام بیابان گرد و ایلات مختلف و حملات قدرت های بین النهرین مانند آشور و تهدید حکومت های یونان و روم بویژه اسکندر و تجاوز پی در پی عثمانی ها از طرف غرب قرار گرفته است، هم چنین در دوران اخیر یعنی در دوران زورگویی های استعمار انگلیس، کشور افغانستان از خاک خراسان تجزیه شد، مسیر تجاوزات روس ها هم از شمال به جنوب بود که قفقاز، ارمنستان، ایروان و شیروان را در غرب دریای خزر و اراضی ماورالنهر و قسمتی از خاک خراسان را در شرق دریای خزر از پیکر ایران جدا کرد، زندگی در چنین وضعیت جغرافیایی و محیط نا امن، ایرانیان را وادار نمود تا همواره به منظور در امان ماندن از تجاوز، متجاوزین خانه های مسکونی خود را به شکل دژ کوچکی بسازند بنابراین به هر جای این سرزمین نگاه کنید، قلعه، برج، بارو، ارگ، کهن دژ، دربند، خندق و دروازه و نظایر آنها از نا امنی محیط زندگی و توجه تدبیر آگاهانه ی ایرانیان به ملاحظات دفاعی حکایت دارد.

ساخت بناهای گروهی حصار دار در ایران با طرح ها و نقشه های گوناگون از سه هزار سال پیش شناخته شده است، حصار سلیک در کاشان، قلعه ی حسنلو در ارومیه، تورنگ در گرگان، تپه حصار در دامغان، نوشیجان تپه بین همدان و ملایر، قلعه ی بلورآباد در شهرستان خوی و ... از نمونه های آن می باشند، از سایر قلاع مشهور می توان قلعه فلک الافلاک در خرم آباد احداث شده در عهد ساسانیان نام برد، حسن صباح بلند آوازه ترین

رهبر اسماعیلیان نیز جهت مقابله با بی عدالتی سلجوقیان، الموت در نزدیکی قزوین را پایگاه خود قرار داد و ۳۵ قلعه را در اطراف آن بنا نمود و در فومن و قهستان ۷۰ قلعه دفاعی داشتند.

۵. ساخت اسب چوبی تروا توسط اودیسیوس یکی از افراد زیرک و هوشمند یونانی در سال ۲۱۲ قبل از میلاد، پس از نومیدی سربازان از تسخیر (سیراکیوز) نیز یکی از اقدامات تاریخی دفاع غیرعامل می باشد به گونه ای که امروزه از اسب چوبی تروا به عنوان سمبل و نماد فریب یاد می شود. اودیسیوس پس از طراحی و ساخت اسب چوبی آن را به نزدیک شهر سیراکیوز انتقال داد، مردم شهر با دیدن پیکر عظیم اسب چوبی که بر آستانه دیوار شهر قرار گرفته بود پنداشتند که یونانی ها از جنگ دست کشیده اند، همه متعجب و حیران بودند که اسب چوبی برای چه به آنجا آورده شده تا بالاخره شخصی به نام (سینون) به نمایندگی از طرف یونانی ها برای اهالی شهر توضیح داد که آن را به علامت صلح و به رسم یاد بود تقدیم پادشاه نموده است.

مبارزان شهر که صحنه را خالی دیدند، اسب را به داخل قلعه برده و این پیروزی بزرگ را جشن گرفته و به پایکوبی پرداختند، غافل از آن که لشگری عظیم از افراد در پشت دروازه های شهر کمین گرفته بودند، شب هنگام سربازان پنهان شده در شکم اسب چوبی، از آن بیرون آمده، دروازه ی قلعه را به روی لشگریان کمین کرده گشودند و با یورش و شبیخون غافل گیرانه، دشمن قوی و سرسخت خود را پس از ده سال نبرد ناموفق از پای درآورده و جنگ چندین ساله را با این اقدام به نفع خود خاتمه دادند.

۶. در معماری و شهر سازی اوایل اسلام که متأثر از معماری قبل از اسلام به ویژه دوره ساسانیان است، تفکرات دفاعی مورد توجه بوده است به طوری که معمولاً هر شهر اسلامی از سه بخش تحت عنوان کهن دژ، شارسستان و ربض تشکیل می گردید، مهم ترین این بخش ها کهن دژ یا ارگ بود که عبارت بود از قلعه هایی که در وسط یا گوشه شهر قرار داشته و معمولاً از یک سو به باروی شهر پیوسته بود تا همواره برای دفاع و مقابله با تهاجمات دشمن آماده باشد، از جمله کهن دژهای سمرقند، بخارا، بلخ و نیشابور را نام برد.

رابط ها از بناهای دفاعی و نظامی صدر اسلام است و قلعه های نظامی مرزی را نیز در دوران معینی رابط می گفتند مانند رابط نصیبین که در سر حد میان ایران و روم شرقی بنا شده بود و نگهبانان آن از دیلمان می آمدند، رابط ها را می توان از نخستین استحکامات سازه ای محسوب نمود که در نقاط بی حفاظ مرزی پناهگاه گروهی جهادگر بودند.

۷. اعراب جاهلی در نبرد های خود بر جنگ و گریز متکی بودند و به فنون و تاکتیک ها و روش های کارآمد آشنا نبودند، وجود پیامبر اسلام (ص) به مدیریت نظامی مفهومی واقعی بخشید و از انواع روش ها و تاکتیک های جنگی و بهره گیری موثر از زمان، مکان و موقعیت مناسب در غزوات برای رویارویی با دشمن و شکست آنها استفاده می کرد از جمله روش های مورد استفاده بهره گیری از شیوه های دفاعی غیرعامل بود که به شکل های مختلف مورد توجه قرار می گرفت . حفر خندق در جنگ احزاب (سال ۵ هجرت) مخفی نگه داشتن قدرت و توان و تحریکات تا نزدیکی مکه در فتح مکه (در سال ۸ هجرت) دستور به شعله ور ساختن مشعل توسط نیروهای اسلامی و ایجاد حلقه عظیم آتش در اطراف مکه جهت ایجاد

رعب و وحشت در دل دشمن و فتح شکوهمندانه مکه بدون هر گونه مقاومت و درگیری، بستن دهان اسبان و حرکت از میان شیارها در جنگ ذات السلاسل در سال هشتم هجرت، فرمان به عبور لشگر از راه های خالی از سکنه در غزوات بنی سلیم و نجران، جلوگیری از درخشندگی اسلحه هنگام حرکت و عبور نکردن از مقابل ساکنان مناطق میان راه در غزوات و سرایای بدر و بنی سلیم، سفارش به ایجاد نکردن هر گونه سر و صدا و دستور باز کردن زنگوله از گردن شترها و حرکت دادن نیروها به شکل مخفی در غزوات مونه و فتح مکه، مخفی نگه داشتن آمادگی بسیج اولیه در غزوات و سرایای بنی سلیم، ذی امر، ذات الرقاع، استقرار و مکان یابی مناسب در مواضعی که از هر جهت نیروها در آنها تقسیم و از دسترسی دشمن مصون بودند، مانند غزوه خندق که تنها سمت شمال آن باز بود و جنگ خیبر که لشکریان اسلام در موضع مطلوبی قرار داشتند واقع شدن خورشید در پشت سر نیروهای خودی در جنگ بدر، قرار گرفتن کوه و استحکامات و عوارض طبیعی در پشت سر نیروها مانند جنگ احد، انجام دیده بانی و در نظر داشتن تحرکات دشمن در اکثر غزوات و سرایا، گماردن دیده بان و عنصر اطلاعاتی در مکانی مخفی و پنهان از چشم دشمن در اکثر غزوات (ذی العشیره و دومه الجندل) سرگردان و گمراه ساختن دشمن از مقاصد هجومی بنی لحيان و دومه الجندل و سرگردان ساختن ساکنان مکه و رؤسای آنان در غزوه ی فتح به طوری که آنان نمی دانستند آیا مقصود و هدف محمد (ص)، نجد، هوازن و یا منطقه ای دیگر است، خدعه و فریب دشمن را جزیی از جنگ می دانستند (الحرب الخدعه) ایجاد موانع و دام های آهنین در مسیر حرکت دشمن در محاصره ی طائف، این موانع دارای سه شاخه ی

و به صورت مثلث بود که دو شاخه ی آن بر روی زمین و یک شاخه در داخل زمین قرار داده می شد تا مانع عبور سواره نظام یا پیاده نظام دشمن شود (حسک الشائک)، استفاده از تاکتیک های فریبنده برای نشان دادن قدرت نیروهای خودی (تغییر چهره نفرات خودی همانند رنگ نمودن موی سرو محاسن پیر مردان جهت جوان نشان دادن آن ها).

۷. حضرت علی (ع) در مکان یابی صحیح و استفاده از زره و گماردن دیده بان جهت اعلام خبر، رهنمودهای ارزنده به شرح زیر دارند:

آن گاه که در میدان جنگ رویا روی دشمن قرار گرفتید، قرارگاه شما باید در دامنه کوه ها، تپه ها و یا در کنار نهرها باشد تا پوشش و حفاظ شما گردد و شما را از دشمن نگه بانی کند و باید جنگ را از یک سو و یا حداکثر از دو سو با دشمن داشته باشید و قسمت های دیگر تکیه بر موانع طبیعی داشته باشد تا دشمن قدرت نفوذ نداشته باشد. واکملوا السلامه (زره خویش را کامل کنید) و در جای دیگر می فرماید زره پوشیده ها را در پیشاپیش لشکر قرار دهید و آن ها که کلاه خود ندارند در پشت سر قرار گیرند (نهج البلاغه خطبه ۱۲۴).

مراقبان، نگه بانان و خبرگیرانی در قلعه کوه ها قرار دهید و ... بدانید آنها که در پیشاپیش سپاه حرکت می کنند چشمان لشگرند.

۸. بهره برداری از استتار و اختفاء جهت مخفی و پنهان سازی گرچه به قدمت طول تاریخ بشری می باشد ولی اهمیت آن در طول جنگ جهانی اول به علت ورود هواپیماهای شناسایی و عکس برداری هوایی و افزایش تدریجی دقت تسلیحات آفندی، مورد توجه جدی قرار گرفت.

مطالعه و تحقیق در خصوص استتار، اولین بار توسط هنرمندان، نقاشان و زیست شناسان انجام شده است، در این راستا، آقای ابوت تایر (Thayer .H. Abbot) که به پدر استتار نیز مشهور می باشد در اواخر سال (۱۸۰۰) طی یک تحقیق و پژوهش علمی وضعیت زیستی و دفاعی حیوانات، دریافت که رنگ بسیاری از حیوانات از رنگ تیره در پشت آنها به تدریج به رنگ روشن در قسمت پایین و زیر بدن آنها ختم می شود، او در این تحقیق دریافت که این پدیده موجب می شود که خاصیت سه بعدی حیوانات مختل گردیده و از فاصله دور به شکل مسطح دیده می شوند و به مدد این طراحی شگفت انگیز خالق هستی، به حیات و بقا خود ادامه دهند. از این رو می توان گفت که انسان دانش استتار و مخفی سازی را از حیوانات آموخته است.

در استرالیا پروفیسور ویلیام داکین (Dakin William Professor) که یک زیست شناس دانشگاه سیدنی بود تحقیق و مطالعات گسترده ای را در قرن نوزدهم در زمینه بررسی روش دفاعی حیوانات و گیاهان آغاز نمود. نام برده طی مطالعات تحقیقی دیگر خود در جنگ جهانی اول، دریافت که سایه ی اشیاء، بزرگترین عامل شناسایی آنها جهت دیده بانهای هوایی می باشد.

تا سال (۱۹۰۰) اکثر ارتش های دنیا از یونیفورم و لباس های نظامی رنگی استفاده می نمودند، برای مثال ارتش فرانسه در شروع جنگ جهانی اول از لباس های رنگی (کت آبی و شلوار قرمز) استفاده می نمود که پس از پی بردن به اهمیت استتار و نقش ارزنده آن در

کاهش آسیب پذیری ها و تلفات، لباس های نظامی به رنگ استتار خاکی و یا سبز، قهوه ای و یا ترکیبی از آنها در آمد و این موضوع به تدریج در سایر کشورهای دنیا رایج گردید.

➤ ارتش بریتانیا در سال (۱۸۷۵) در هندوستان به علت مواجه شدن با خسارات و تلفات قابل توجه، لباس های نظامی رنگی خود را به رنگ خاکی تغییر دادند.

➤ ایالات متحده آمریکا نیز سریعاً با تبعیت از انگلیس در همان سال لباس های استتار خاکی رنگ را در ارتش خود جاری ساخت.

➤ روسیه در سال (۱۹۰۸) اقدام به طراحی و تولید لباس های استتاری برای نیروهای مسلح خود نمود.

➤ ایتالیا در سال (۱۹۰۹) لباس استتار (Grigior - Verde) را در ارتش خود طراحی و تولید نمود

➤ آلمان در سال (۱۹۱۰) لباس استتار (Feldrau) را در نیروهای مسلح خود رایج کرد

➤ فرانسه در سال (۱۹۱۵) لباس های رنگی نظامی ارتش خود را به لباس های استتاری تغییر شکل داد.

➤ فرانسه در نیمه سال (۱۹۱۵) چهار کارخانه طراحی و ساخت و تولید تورهای استتار را در کشور خود تأسیس و راه اندازی نمود.

➤ ایتالیا واحدهای استتار را در سال (۱۹۱۶) در نیروهای مسلح خود ایجاد نمود.

➤ انجمن استتار نیویورک در اوایل سال (۱۹۱۷) تأسیس و اولین گردان مهندسی (گردان ۴۰ مهندسی و استتار) را در سال (۱۹۱۸) در نیروی زمینی آمریکا سازماندهی نمود.

➤ کلاه کلاسک های استتاری اولین بار توسط آلمانی ها در سال (۱۹۱۶) طراحی و تولید گردید.

➤ ایتالیا اولین مرکز صنعتی تولید انبوه اقلام و وسایل استتار نظامی را در سال (۱۹۲۹) تحت عنوان (Pattern Mimetico Telo) تأسیس و راه اندازی نمود و آلمانی ها در سال (۱۹۱۳) اقدام به راه اندازی مرکز مشابهی در ارتش خود نمودند.

➤ نیروی دریایی بریتانیا در سال (۱۹۱۸) بر اساس راهنمایی آقای نورمن ویل کینسون (۴۵۰۰) شناور خود را با طرح Dazzle رنگ آمیزی استتاری نمود.

➤ آمریکایی ها در جنگ جهانی دوم، استتار را «اطلاعات کاذب بشری» و انگلیسی ها آن را فریب بصری نامیدند.

۹. ارتش شوروی سابق برای هماهنگ نمودن برنامه فریب و نیرنگ و اقدامات پدافند غیرعامل در برابر تهدیدات آمریکا، در سر فرماندهی کل ارتش شوروی واحد ویژه ای را برای مدیریت و اجرای برنامه های دفاع غیرعامل به نام (ماسکیروفکا) تأسیس نمود و در طول سال های ۱۹۶۰ الی ۱۹۸۳ اقدامات عمده ای از قبیل آسیب ناپذیر نمودن منابع و مراکز حیاتی و حساس خود را در برابر تهاجمات احتمالی، احداث پناهگاههای عمیق زیرزمینی برای مردم و هیات حاکمه سیاسی، نگه داری قطعات یدکی و بحرانی در پناهگاههای مستحکم زیرزمین، احداث شیلترهای ضد بمب و ساخت ماکت های فریب تجهیزات و تسلیحات سازمانی، ایجاد مراکز فرماندهی و کنترل متحرک و طراحی ریل های متحرک جهت موشک های قاره

پیمای (SS-X-۲۴)، ارسال اطلاعات دروغین، عایق سازی و استفاده از رنگ ها و اقلام جاذب حرارتی و راداری و ... نمود.

۱۰. آمریکا نیز اقدامات قابل توجهی در زمینه ی دفاع غیرعامل به موازات شوروی سابق انجام داده است که نمونه هایی از این قبیل اقدامات شامل: مستحکم نمودن مواضع موشک های بالستیک قاره پیما و تأسیسات فرمان دهی. کنترل و مراکز مخابراتی مربوط به آنها و ایجاد تأسیسات زیرزمینی برای مقامات فرماندهی ملی در فورت ریچی در ایالت مریلند و نوراد در اعماق کوه های گرانیته شیان در حوالی کلرادو اسپرنگر، تدبیر پایگاه پناهگاه، ساختن چند پناهگاه برای هر موشک مینت من و جا به جایی مکرر موشک ها از یک پناهگاه به پناهگاه دیگر، استفاده از پایگاه های قمر برای افزایش بقای هواپیماهای بمب افکن، آماده باش داشتن هواپیماهای B-۵۲ و FB-۱۱۱ و هواپیماهای سوخت رسان و متفرق و پراکنده نمودن آنها در فرودگاه های متعدد از جمله فرودگاههای غیر نظامی، ایجاد پست های فرماندهی متحرک، ایجاد پناهگاههای سبک وزن ضد ریزش اتمی، برای حفاظت بخش انتخاب شده ای از جمعیت و تخلیه عمومی مناطق پر جمعیت در صورت متحمل بودن وقوع یک حمله هسته ای، ساختن پناهگاههای ضد ریزش هسته ای در زمان بحران کوبا، ایجاد و تأسیس مدیریت اضطراری دولت مرکزی (FEMA) در سال ۱۹۷۹ برای مدیریت به هنگام شرایط اضطراری و بحران ناشی از وقوع حوادث طبیعی و غیر طبیعی.

۱۱. اگر اقدامات پدافند غیرعامل را در سیر تاریخی مورد مطالعه، اقدامات پیشگیرانه ملل مختلف با هدف حفظ جان، ادامه ی حیات و حفظ سرزمین، جلوگیری از غافل گیری و ارتقاء

توازن رزم محسوب نماییم، هنوز هم در آستانه قرن بیست و یکم که جهان آکنده از منازعات ژئوپلتیک بوده و نشانه ای از خاتمه ی قریب الوقوع درگیری های مسلحانه دیده نمی شود، انجام اقدامات پدافند غیرعامل توسط کشورهای مختلف استمرار داشته و جایگاه ویژه ی خود را در سیاست های دفاعی کشورهای مختلف به عنوان یک نیاز حیاتی حفظ نموده است و با روش های مختلف از قبیل ایجاد دیوارهای دفاعی الکترونیکی، قرارگاه های فرماندهی عمیق و نیمه عمیق زیرزمینی، پناهگاههای مقاوم در برابر سلاح های متعارف و نا متعارف، مقرهای هدایت و کنترل و فرماندهی نظامی و سیاسی، متروهای عمیق زیرزمینی چند منظوره، سیلوهای موشکی، تونل ها و سازه های امن دفاعی زیرزمینی، مراکز فرماندهی و کنترل متحرک ریلی، پراکندگی و تمرکز زدایی مراکز ثقل، اقدامات فریب راهبردی، عملیاتی و تاکتیکی، به کار گیری زره های مقاوم، مواد جاذب و منعکس کننده های راداری، اخلاص گره های مکانیکی و الکترونیکی، پوشش های استتار چند طیفی مدرن اهداف ثابت و متحرک، عملیات دود، پایروتنیک ها، پوشش های سرامیک، مقاوم سازی سیستم های الکترومغناطیسی، رنگ ها و اقلام جاذب، ماکت های فریب، فن آوری رادار گریزی در سطوح و بدنه اهداف (استیلت) و موارد دیگر ادامه یافته است و نمونه های عینی و بارز آن در جنگ های دوم دهه اخیر سالهای ۱۹۹۱ (جنگ اول خلیج فارس)، ۱۹۹۹ (مناقشه ی کوزو)، ۲۰۰۳ (جنگ آمریکا علیه عراق)، ۲۰۰۶ (جنگ اسرائیل غاصب علیه لبنان) مشهود بوده و ثبت گردیده است.

استراتژی تمرکز زدایی کره شمالی:

کره شمالی جهت تقلیل آسیب پذیری تأسیسات و منابع اقتصادی خود در برابر حملات هوایی در بخش های اقتصادی از سیاست و استراتژی «تمرکز زدایی» استفاده کرده است. اتخاذ این سیاست در بخش های اقتصادی کره شمالی، باعث ایجاد هزاران کارخانه کوچک در شهرها و روستاها و صدها بندر کوچک با ظرفیت پذیرش یک تا دو کشتی در سواحل این کشور که هر کدام نیز به سامانه های دفاعی معمولی ضد هوایی مجهز می باشند. و به دلیل «پراکندگی» اهداف اقتصادی در سطح کشور، هر دشمن فرضی جهت توفیق در بمباران کره شمالی، نیازمند امکانات بسیار وسیع و مدت طولانی است.

اصول دفاع غیرعامل:

اصول دفاع غیرعامل، مجموعه ی اقدامات بنیادی و زیر بنایی است که در صورت به کار گیری می توان به اهداف پدافند غیرعامل از قبیل، تقلیل خسارت و صدمات، کاهش قابلیت و توانایی سامانه های شناسایی و آشکار ساز، هدف یابی و دقت هدف گیری تسلیحات آفندی دشمن و تحمیل هزینه بیشتر به وی نایل گردید این اصول عبارتند از:

۱. مکان یابی (Selection Site)
۲. استتار (Camouflage)
۳. اختفا (Concealment)
۴. پوشش (Cover)
۵. فریب (Deception)
۶. پراکندگی (Dispersion)

۷. تفرقه و جا به جایی (Separation)

۸. مقاوم سازی و استحکامات (Fortification & Hardenening)

۹. اعلام خبر (Warning Early)

اصول بنیادی دفاع غیرعامل

سه عامل بنیادی دفاع غیرعامل عبارتند از:

الف- مکان یابی (Selection Site)

ب- انضباط استتار (Discipline Camouflage)

ج- احداث و ایجاد استتار (Construction Camouflage)

مکان یابی

مکان یابی، انتخاب بهترین و مطلوب ترین نقطه و محل استقرار است به طوری که پنهان و مخفی نمودن نیروی انسانی، وسایل و تجهیزات و فعالیت ها را به بهترین وجه امکان پذیر سازد. بنابراین، اگر مکان یابی به خوبی انجام شود، به کار گیری و استفاده از ابزار مصنوعی جهت استتار و اختفا ضرورتی پیدا نمی کند و یا این ضرورت به حداقل ممکن تقلیل خواهد یافت.

مکان یابی مطلوب را می توان مهم ترین اقدام پدافند غیرعامل در کاهش آسیب پذیری مراکز حیاتی و حساس محسوب نمود زیرا اگر در مرحله صفر پروژه طراحی، احداث و تأسیس مراکز حیاتی و حساس عوامل و معیارهای زیربط دفاعی و امنیتی از قبیل «حداکثر استفاده از عوارض طبیعی، آمایش سرزمینی، رعایت پراکندگی، پرهیز از انبوه و حجیم سازی، مقاوم

سازی اولیه و غیره و ...» رعایت، نظارت و کنترل گردد از بروز بسیاری از مشکلات بعدی نوعاً پیچیده و هزینه بر جلوگیری به عمل خواهد آمد.

نگاهی اجمال به مکان یابی صحیح اولیه بعضی مراکز حساس (نظامی، اقتصادی، ارتباطی و نیروگاهها و ...) مؤید این نظر است که مکان یابی صحیح فواید ذیل را در بر دارد:

- آسیب پذیری را تا حد قابل توجهی تقلیل می دهد
- وضعیت پدافندی مناسبی ایجاد می نماید
- دشمن را در حمله با مشکل و محدودیت مواجه نموده و ابتکار عمل را از وی سلب میکند
- نیاز به تسلیحات پدافندی را تقلیل میدهد
- صرفه جویی قابل توجهی را در حفظ سرمایه های ملی به دنبال دارد.

انضباط استتار

دومین اصل و شرط اساسی دست یابی به استتار و موفقیت در آن، رعایت شدید و قاطع و دقیق انضباط استتار به صورت فردی و گروهی می باشد.

انضباط استتار، اجتناب از کارهایی است که ظاهر طبیعی یک منطقه را تغییر داده یا موقعیت عده ها و تجهیزات را بدون این که حتی دیده شوند برای دشمن آشکار می سازد؛ لذا باید از هر گونه فعالیتی که موجب مشخص و نمایان شدن موضع، محل و تجهیزات و تغییر شکل ظاهری و طبیعی یک محل و یا آشکار شدن حضور فعالیتی در یک مکان می گردد، اجتناب نمود.

فرایند سامان دهی پدافند غیرعامل

سامان دهی پدافند غیرعامل، مستلزم طرح ریزی جامع، تعیین راهبرد، برنامه ریزی و سرمایه گذاری هوشمندانه بر روی زمان و منابع و اجرای اقدامات فرایندی مشروح ذیل می باشد.

❖ سازمان دهی :

الف- تشکیل کمیته مرکزی پدافند غیرعامل دستگاه؛ مانند کمیته ی پدافند غیرعامل آموزش و پرورش.

ب- تشکیل کمیته های پدافند غیرعامل زیر مجموعه های اصلی دستگاه؛ مثل کمیته های پدافند غیرعامل سازمان آموزش و پرورش استان.

ج- تشکیل کمیته اجرایی پدافند غیرعامل؛ مانند کمیته اجرایی پدافند ادارات مناطق و نواحی آموزش و پرورش

❖ اولویت بندی مراکز ثقل بر اساس معیارها و شاخه های مصوب دستگاه

❖ آموزش مدیران ذیربط سطوح عالی، میانی و اجرایی و توسعه ی فرهنگ دفاع غیرعامل در سطوح مختلف سازمان دهی دستگاه

❖ تشکیل کمیته راهبری متمرکز در دستگاه مرکزی؛ جهت هدایت و کنترل متمرکز طرح ریزی، برنامه ریزی اقدامات پدافند غیرعامل و سامان دهی جامع امور.

❖ برنامه ریزی لازم در جهت بررسی و ارزیابی میدانی مراکز ثقل (حیاتی، حساس و مهم) دستگاه

❖ تهیه و تدوین شناسنامه ی پدافند غیرعامل هر یک از مراکز ثقل (حیاتی، حساس و مهم)

❖ تهیه و تدوین طرح های پدافند غیرعامل.

❖ تهیه و تدوین برنامه های سالانه ی پدافند غیرعامل دستگاه

❖ تشکیل اتاق وضعیت مرکزی پدافند غیرعامل در دستگاه؛ جهت اعمال هدایت و مدیریت متمرکز و سهولت در کنترل و نظارت به موقع بر روی طرح ها و پروژه ها.

❖ اعمال نظارت و کنترل لازم از طریق انجام بازدیدها و بازرسی های نوبه ای.

❖ تشکیل کتابخانه و آرشیو تخصصی پدافند غیرعامل در کمیته مرکزی پدافند غیرعامل

❖ اتخاذ تدابیر و برنامه ریزی لازم در جهت مستندسازی تجربیات عملی پدافند غیرعامل.

معیارهای اولویت بندی مراکز ثقل

یکی از مهم ترین گام ها در فرایند طرح ریزی و اجرای اقدامات دفاع غیرعامل، اولویت بندی میزان اهمیت مراکز ثقل می باشد که بر اساس مقادیر و شاخصه های کمی و کیفی محاسبه و اندازه گیری می گردد. در ارزیابی مراکز ثقل هفت شاخصه اصلی که هر یک دارای حوزه های فرعی نیز می باشند. مورد استفاده قرار می گیرد، مجموع نمرات هفت شاخصه، ۱۰۰ می باشد در این ارزیابی، مراکز ثقل بر اساس نمره ارزیابی اخذ شده در یکی از تقسیم بندی های حیاتی، حساس و یا مهم قرار می گیرند.